

**Mendelova univerzita v Brně
Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií**

**HODNOCENÍ KVALITY
VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU
V ZAMBII**

Případová studie komunitní školy v Kashitu

Bakalářská práce

Autor: Lenka Šmidrová

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Miroslav Horák, Ph. D.

Brno, 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci:

vypracoval/a samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně, 12. 12. 2014

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu této bakalářské práce Mgr. et Mgr. Miroslavu Horákovi, Ph. D., za jeho odborné rady, ochotu, trpělivost a čas, který mi věnoval při zpracování tohoto textu.

Abstrakt

Šmidrová, L. *Hodnocení kvality vzdělávacího systému v Zambii. Případová studie komunitní školy v Kashitu*. Bakalářská práce. Brno, 2014.

Cílem bakalářské práce je analyzovat podmínky vzdělání v Zambii. V první části práce jsou popsány faktory ovlivňující stav zambijského školství. Další část je zaměřena na komunitní vzdělání v Zambii a na fungování komunitní základní školy v Kashitu, New Renato. Také jsem zjistila zapojení dané školy do projektů. Zaměřila jsem se i na to, jakým způsobem vzdělání ovlivňuje život zdejších obyvatel. Cílem je zhodnotit vzdělání v Zambii a vytvořit metodiku pro hodnocení kvality partnerské školy. Získané informace jsou závěrem diskutovány a zhodnoceny.

Klíčová slova:

Zambie, New Renato, vzdělání, základní škola

Abstract

Šmidrová, L. *Evaluation of a Quality of Educational System in Zambia. Case Study of Community School in Kashitu*. Bachelor thesis. Brno, 2014.

The aim of this bachelor's thesis is to analyze conditions of education in Zambia. In the first section there are factors influencing Zambian education described. In the next section, I have focused on education in Zambia and operating of primary community school in Kashitu, New Renato. I also found involvement of this school in projects. I focused, how education affects the lives of resident. The aim is to evaluate education in Zambia and develop a methodology for assessing the quality of schools. The obtained information is discussed and summarized.

Keywords:

Zambia, New Renato, Education, Primary community school

Seznam zkratek

AIDS	Syndrom získaného selhání imunity <i>Acquired Immune Deficiency Syndrome</i>
CZK	Česká koruna
ECCDE	<i>Early Childhood Care and Development Education</i>
ECD	<i>Early Childhood Development</i>
EPDF	Vzdělávací fond pro rozvoj <i>Education Program Development Fund</i>
HDP	Hrubý domácí produkt
HIV	Virus lidské imunitní nedostatečnosti <i>Human Development Index</i>
Ibid.	Tentýž
IRI	<i>Interactive Radio Instruction</i>
MCDSS	Ministerstvo komunitního rozvoje a sociálních věcí <i>Ministry of Community Development and Social Services</i>
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí <i>Millenium Development Goals</i>
MENDELU	Mendelova univerzita v Brně
MMF	Mezinárodní měnový fond
MoE	Ministerstvo školství v Zambii <i>Ministry of Education in Zambia</i>
MSTVT	Ministerstvo pro vědu, technologie a odborné vzdělání v Zambii <i>Ministry of Science, Technology and Vocational Training in Zambia</i>
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
MYSDC	Ministerstvo školství, mládeže, tělovýchovy a vývoje dítěte v Zambii <i>Ministry of Youth, Sports and Child Development in Zambia</i>
NRC	<i>New Renato Community</i>
NRCS	<i>New Renato Community Society</i>
o. sd.	Osobní sdělení
OSN	Organizace spojených národů

OVC	Sirotci a ohrožené děti <i>Orphand and Vulnerable Children</i>
PRP	<i>Primary Reading Programme</i>
SACMEQ	<i>Southern Africa Consortium for Monitoring Educational Quality</i>
UNESCO	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu <i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>
UNICEF	Dětský fond OSN <i>United Nations Children's Fond</i>
USD	Americký dolar <i>United States Dollar</i>
WB	Světová banka <i>World Bank</i>
ZOCS	<i>Zambia Open Community School</i>

Obsah

1. Úvod	12
2. Metodologie	13
2.1. Cíl práce.....	13
2.2. Hypotéza.....	14
3. Zambie	15
3.1. Jazyk.....	16
3.2. Kashitu.....	16
4. Faktory ovlivňující školství	17
4.1. Financování vzdělání.....	18
4.1.1. Otázky ve financování vzdělání	20
4.1.2. Oficiální rozvojová pomoc	21
4.1.3. Nevládní zdroje	21
4.2. Zastoupení učitelů na školách v Zambii.....	22
4.3. Chudoba.....	22
4.3.1. Veřejné a soukromé investice.....	23
4.4. Program čtení na základních školách	23
4.5. Politický sektor ve vzdělání v Zambii.....	24
5. Vzdělání v Zambii	25
5.1. Kvalita škol v Zambii	25
5.1.1. Projekt: výuka pomocí rádia.....	26
5.2. Vzdělání a zdraví.....	26
5.3. Školství v Zambii	27

5.3.1. Rozdíl mezi městskými a venkovskými školami.....	27
5.4. Aplikace MDGs v Zambii.....	28
5.5. ECD program	28
5.5.1. ECCDE	30
6. Komunitní vzdělávání v Zambii	31
6.1. Komunitní základní škola New Renato	31
6.1.1. Přátelé New Renato Community.....	32
6.1.2. Zapojení do projektu	32
6.1.3. Sambilijské partnerství.....	33
7. Výzkum v New Renato	34
7.1. Soukromé versus společenské náklady a přínosy ze vzdělání	37
8. Metodika pro hodnocení kvality komunitní školy	39
8.1. Metodika pro hodnocení kvality školy z krátkodobého hlediska.	39
8.2. Metodika pro hodnocení kvality školy z dlouhodobého hlediska.....	39
8.3. SWOT analýza	40
8.4. Metodika	42
9. Závěr	45
10. Diskuse	46
11. Summary	47
12. Bibliografie	48
Přílohy	I

1. Úvod

Toto téma jsem si vybrala vzhledem k tomu, že jsem Zambii v roce 2013 navštívila v rámci projektu NIKAZAM (registrační číslo: CZ.1.07/2.4.00/17.0028). Oficiální název tohoto projektu zní: „Posílení konkurenceschopnosti absolventů MENDELU v oblasti rozvojové spolupráce a managementu přírodních zdrojů v zemích třetího světa“. Projekt je podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Díky realizaci projektu došlo k propojení vědy s praktickým vzděláváním. Navštívili jsme i oblast Kashitu, kde se nachází škola New Renato.

Bakalářská práce začíná představením Zambie, analýzou faktorů ovlivňujících vzdělání v Zambii, jak po finanční stránce, tak po stránce zastoupení učitelů a politického sektoru. Dále zaměřením na to, jak funguje vzdělávání v Zambii a na jaké je úrovni a kvalitě. V následující kapitole jsou popsány komunitní základní školy v Zambii, jejich zapojení do projektů a charakterizování komunitní základní školy New Renato.

Výzkum byl orientován na základní školu New Renato, fungování této školy, zapojení do projektů, porovnání s ostatními školami. Cílem této práce je vytvořit metodiku pro hodnocení kvality vzdělání v Zambii. Hodnocení je jak z krátkodobého, tak z dlouhodobého hlediska. Toto hodnocení je také zachyceno SWOT analýzou.

Není lehké vytvořit rámce pro objektivní hodnocení. Vzhledem k tomu, že to co u nás považujeme za standardy, nemusí být v Africe vůbec dostupné (například chybějící infrastruktura, nedostatek pitné vody, chybějící elektřina, podvýživa, atd. A není to jen z materiálního hlediska, ale i po stránce výskytu různých nemocí jako AIDS, malárie, atd.). Proto dále uvedené navrhované hodnocení je převážně subjektivní, podle toho, co se dalo v Zambii vidět a zažít.

Již při příletu do Afriky je na první pohled vidět, že život probíhá podle jiných zvyklostí než u nás, ale až po návštěvě chudinských vesnických oblastí, lze pochopit, jak to tam doopravdy funguje.

Limitujícím faktorem byla i délka našeho pobytu v Zambii. Program byl jednoměsíční a návštěvě školy v New Renato bylo vyčleněno pouze pár dní. Přesto se i v těchto málo dnech podařilo získat důležité informace a přehled o fungování školy New Renato.

2. Metodologie

V první části jsou analyticky zpracována dostupná data k problematice vzdělání v Zambii. K vypracování této práce byla použita literatura napsána v anglickém jazyce a data získaná zúčastněným otevřeným pozorováním v Zambii.

Stáž v Zambii byla jednoměsíční a na návštěvu základní školy New Renato bylo vyčleněno pouze několik dní. Přesto byla možnost získat kontakty a udělat s místními dětmi kvantitativní výzkum v podobě standardizovaného dotazníku. Kvantitativním výzkumem je možné získat rozsahem omezené informace o mnoha jedincích. Generalizace na populaci je snadná. (Disman, 2002) Kvantitativní výzkum se týká sběru dat pomocí dotazníku. (Hendl, 2005)

Dotazník byl vytvořen otevřenými otázkami. Bylo zde 6 okruhů a ke každému okruhu podotázky. Dotazování probíhalo písemně, následně i elektronicky. Výhodou dotazníku je, že lze poměrně snadno získat informace od velkého počtu respondentů a s nízkými náklady. Problémem bývá nízká návratnost a nedůvěryhodnost, zda byl dotazník opravdu vyplněn příslušným respondentem. (*Ibid.*)

Děti, které se zúčastnily dotazování, navštěvovaly základní komunitní školu New Renato. Dotazník byl uskutečněn ve třídě této základní školy v květnu roku 2013, následně elektronický dotazník, obsahující stejné otázky, byl uskutečněn v září roku 2014. Dotazováno bylo 30 dětí.

Na základě dotazníku byly určeny nedostatky, které jsou ve škole a byl vytvořen pokus o metodiku, která povede k jejich zlepšení. Práce poukazuje na nedostatky ve vzdělávacím systému v Zambii a poskytuje metodiku na možná zlepšení.

2.1. Cíl práce

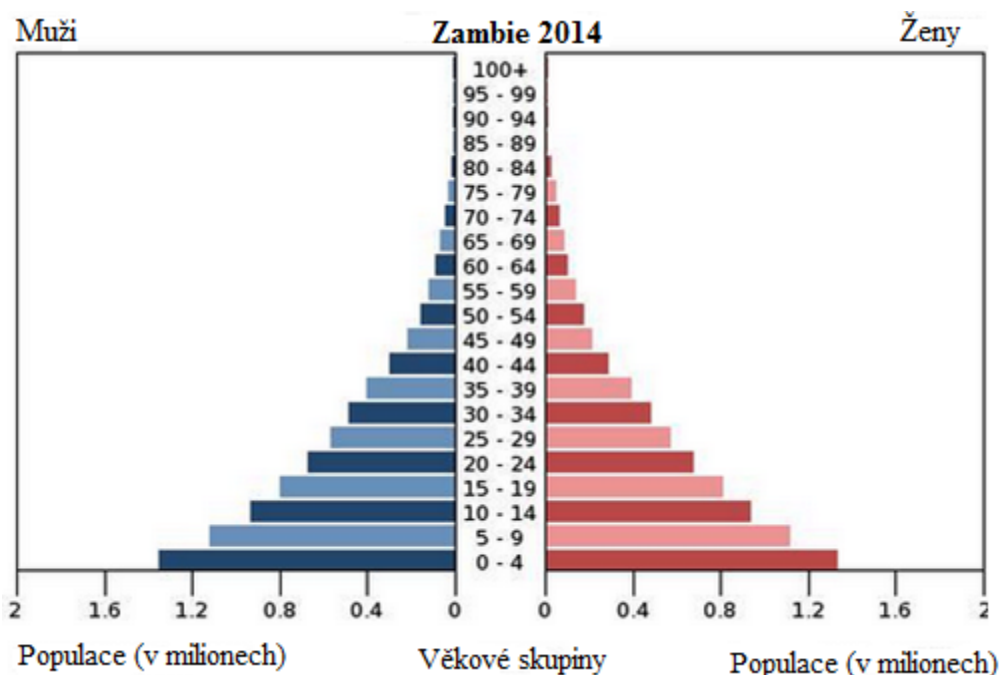
Cílem této bakalářské práce je přiblížení problematiky vzdělávání v Zambii a vytvoření metodiky pro hodnocení kvality základní školy v Zambii v oblasti Kashitu. Metodika je vytvořena na základě zpracování dat, která byla získána zúčastněným pozorováním v Zambii a standardizovaným dotazníkem. Dále pak použitím a zpracováním příslušné literatury. Práce poukazuje na to, že vzdělání je nezbytným klíčem k rozvoji společnosti. Je zde zachycen pohled na vzdělání v Zambii jako celek ale i zaměření na komunitní základní školu New Renato, kde působí organizace New Renato Community Society.

2.2. Hypotéza

Hypotézou této práce je, zda je v komunitní ZŠ New Renato dostatečně kvalitní výuka na to, aby její žáci měli šanci uspět na střední škole. Odpověď na tuto otázku je nutné zodpovědět, jelikož tato škola s kvalitními učiteli a administrativním personálem naráží na trvalý nezájem ze strany úřadů a tím přichází o finance na vlastní chod a především na vzdělávání místních dětí.

3. Zambie

Zambie je vnitrozemský stát na jihu Afriky, který vznikl roku 1964. Hlavním městem je Lusaka. Rozloha činí 752 618 km² (10x větší než ČR). V Zambii žije 14 638 505 obyvatel (červenec 2014), z toho v rozmezí 0–14 let se nachází 46,5 %; 15–24 let 20 %; 25–54 let 28,5 %; 55–64 let 2,9 %; 65 let a více 2,4 %. Populační růst je 2,88 %. (CIA Factbook, 2014)

Graf 1 Věková pyramida
Zdroj CIA Factbook, 2014

Z grafu lze vyčíst, že má tvar progresivní (více mladého obyvatelstva, než starého, neboli dětská složka převažuje nad reprodukční a ta nad postreprodukční). Tento tvar je typický pro rozvojové země.¹ Věková pyramida znázorňuje strukturu věku a pohlaví obyvatelstva v Zambii. Populace je rozdělena podél osy (muži vlevo, ženy vpravo) s rozdělením do věkových skupin s odstupem pěti let (nejmladší věkové skupiny jsou na spodu pyramidy). Tvar populační pyramidy se mění díky postupnému vývoji v průběhu času, na základě plodnosti, úmrtnosti a trendu mezinárodní migrace.

¹ V rozvojových zemích je vysoká plodnost, vysoká úmrtnost a nízká naděje na dožití.

HDP v paritě kupní síly je \$24,47 miliard s růstem reálného kurzu 6 %. HDP na jednoho obyvatele je \$1800 (Zambie se nachází na 196. místě z 228 porovnávaných zemích). Vládní výdaje na vzdělání tvoří 1,3 % HDP. 60,5 % obyvatel Zambie žije pod hranicí chudoby. Gramotní (populace nad 15 let, co umí číst a psát anglicky) tvoří 61,4 % celkového počtu obyvatel, muži 71,9 %, ženy: 51,8 % (odhad z roku 2007). (CIA Factbook, 2014)

3.1. Jazyk

Angličtina je oficiálním jazykem, používaným ve vládě, při obchodování a ve vzdělávání. Dalšími oficiálně uznanými jazyky jsou Bemba, Lozi, Tonga, Luvale, Nyanja, Kainde a Lunda. Ve venkovských oblastech je běžná dvojjazyčnost v mateřském jazyce a společném jazyce („*lingua franca*“). Ve městech jsou lidé schopni komunikovat třemi jazyky (mateřským jazykem, společným jazykem a anglicky). Jazyk Bemba je nejčastěji používaným v Zambii. Druhým nejrozšířenějším jazykem je Nyanja. (Baker, Jones, 1998)

Angličtina byla zvolena za oficiální jazyk z důvodu ulehčení komunikace s jinými zeměmi, a také pro to, aby se zabránilo možnému konfliktu mezi místními jazykovými skupinami. (Baker, Jones, 1998)

3.2. Kashitu

Kashitu je komunita nacházející se 230 kilometrů severně od hlavního města Lusaky. Působí zde škola New Renato, kterou navštěvuje zhruba 400 dětí ročně. V oblasti se ještě nachází další školy (Kebamba a Nyenyeshi), které navštěvuje zhruba 300 dětí. Také jsou zde vybudované mateřské školy, které navštěvuje kolem 300 dětí ročně. V Kashistu žije 7 506 obyvatel. (Central Statistical Office, 2011)

4. Faktory ovlivňující školství

Mezi roky 1960 - 1970 věnovaly všechny země velkou část svého rozpočtu do vzdělání. Kvůli nárůstu ceny ropy se ale roku 1973 výdaje do vzdělání začaly snižovat. Dalším zásahem pro snižování výdajů do vzdělání bylo snížení ceny mědi v roce 1975, která tvořila značnou část DPH.² Problémy doprovázela nekontrolovatelná inflace, což se projevilo ve zvýšení nákladů na poskytování vzdělání na jednoho studenta. Vláda tak musela snížit rozpočet na vzdělání. Náklady jsou také zvyšovány tím, že učitelé mohou vyučovat pouze omezený počet studentů. Velkou část nákladů na vzdělání také tvoří platy učitelů. Nedostatek financí ve vzdělávacím sektoru vedl ke zhoršení infrastruktury, a tím docházelo ke snižování gramotnosti obyvatelstva. (Kelly, 1991)

V roce 1996 byl vytvořen dokument *Educating Our Future*, který byl prvním impulzem pro obnovování vzdělávacího sektoru. Tento dokument se zabýval formálním vzdělávacím systémem se zaměřením na demokratizaci, decentralizaci a produktivitu. (de Kemp, et al., 2008)

Na formulaci a provádění vzdělání a odborné přípravy se podílejí čtyři různá ministerstva. Jsou jimi Ministerstvo školství (the Ministry of Education- MoE), Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (Ministry of Youth, Sports and Child Development- MYSDC), Ministerstvo pro rozvoj společenství a sociálních služeb (Ministry of Community Development and Social Services- MCDSS), a Ministerstvo pro vědu, technologie a odborné vzdělání (the Ministry of Science, Technology and Vocational Training- MSTVT). (de Kemp et al., 2008)

V Zambii je nejvíce finančních prostředků vynaloženo na školství a zdravotnictví. Tyto dva sektory jsou pro veřejnost nezbytné. Rozpočet ve vzdělání a zdravotnictví by měl být tak velký, aby byly poskytovány alespoň základní služby. (Kelly, 1991)

Vláda poskytuje méně financí na výběr kvalifikovaných pracovníků. Kvalita vzdělání pro dívky je horší než pro chlapce. Úroveň vzdělání a kvalita se zhoršuje pro postižené děti. V městských oblastech jsou školy a jejich vybavení na lepší úrovni než

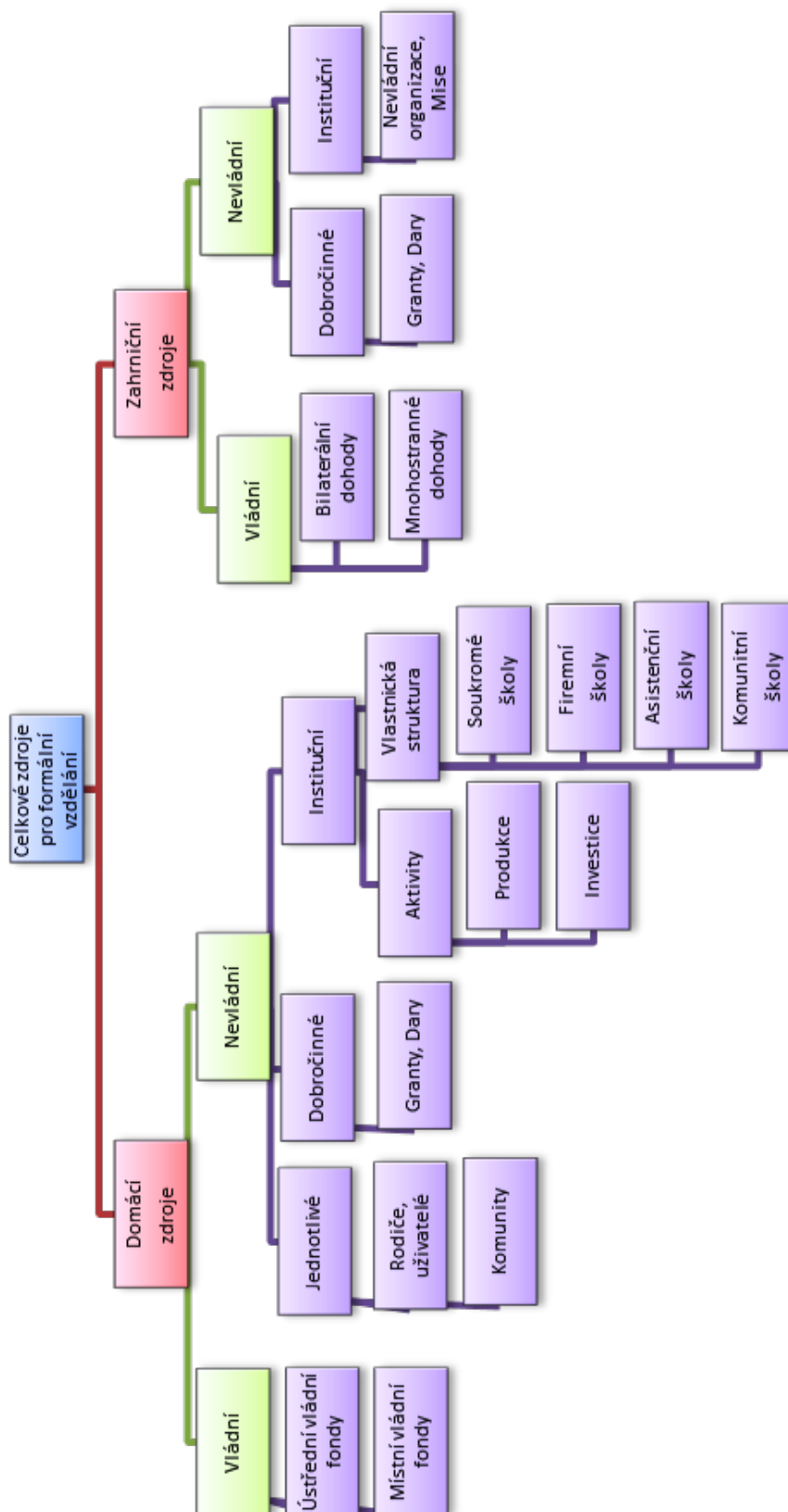
² Důvodem snížení cen mědi byla světová hospodářská recese a uzavření cest pro export a import v Zambii. (Kelly, 1991)

ve venkovských oblastech. Díky financování z nevládních organizací, převládá růst soukromých škol. Pomoc přichází i od dárců a sponzorů různých projektů. (Kelly, 1991) Děti se snaží dostat do vyšších ročníků na školách, protože to vede k lepším pracovním příležitostem. Po absolvování těchto ročníků mají větší možnost získat práci.

Nejdůležitějšími faktory pro vzdělání jsou počty obyvatel a jeho růst. Bez těchto údajů nemůže existovat přesný odhad a cíle, které mají být dosaženy. Populace v Zambii roste rychlým tempem, což je považováno za problém. Populační růst je 2,89 % za rok 2013 (CIA Factbook, 2014). Porodnost u méně vzdělaných žen je vyšší než u více vzdělaných žen. Dalším skutečností je, že dítě, jehož matka nemá vzdělání, má pouze 16,8% nadějí, že se dožije 5 let. U dítěte s matkou se základním vzděláním je pravděpodobnost 13,9 %, se středním vzděláním je to pouze 6,6 %. Také úmrtnost je ovlivněna městskými a venkovskými oblastmi. Na venkově je úmrtnost větší i kvůli nižší dostupnosti zdravotnických zařízení, nedostatku pitné vody. Velkým problémem je, že zveřejněné údaje se mohou zakládat na nespolehlivých databázích. (*Ibid.*)

4.1. Financování vzdělání

Finanční prostředky a zdroje potřebné k financování pocházejí z různých zdrojů (viz Obrázek 1). Některé z nich jsou důležité již od počátku školství, některé až v posledních letech. Vzdělávání se financuje především z vládních příjmů, z rozvojové pomoci a od investorů. (*Ibid.*)

Obr. 1 Financování vzdělání v Zambii
Zdroj Kelly, 1991

Do roku 1985 tvořily výdaje na vzdělání 5,5 % z celkového HDP Zambie.³ Za rok 2008 to již bylo jen 1,4 % (168. země ze 173. sledovaných), pro srovnání Česká republika poskytuje na vzdělání 4,4 % a je na 95. místě. (CIA Factbook, 2014) Výdaje na základní školy jsou nižší než na vysoké školy. Paradoxem ovšem je, že města s velkým počtem žáků nedostávají více peněz. V Zambii naopak dostávají více peněz venkovské čtvrti s nižším počtem obyvatel. (Kelly, 1991)

V Zambii je potřeba dávat více financí do vzdělávacího systému, aby mohlo efektivně fungovat a udržovat se alespoň ve stavu, ve kterém funguje. Mnoho škol se zhoršilo ve fungování tak, že budou potřebovat nemalé peníze, aby byly obnoveny do funkčního stavu. Další peníze jsou potřeba na vybudování nových škol (a to i zavedení vody, elektřiny, kanalizace, atd.), také na vybavení tříd a vyškolení učitelů. Již v minulosti nastal problém, že projekty na výstavby či obnovy škol byly nedostatečně financované, a proto nemohly být dokončeny či se zdržely. (*Ibid.*)

Problémem je, že velká část rodin si bere půjčky, aby jejich děti mohly navštěvovat školy. Avšak málo rodin má peníze na to, aby tyto půjčky splácela. Hodně dětí proto musí začít pomáhat s prací svým rodičům, aby rodina mohla splácet školu, do které kvůli tomu, že pracují, nemohou vlastně vůbec chodit. Také většina stipendií je vyplácena nejlepším žákům, ale ti obvykle pocházejí z bohatých rodin. Dochází tak k tomu, že stipendia nejsou efektivně vyplácena těm, kteří by je potřebovali. (Todaro & Smith, 2009) Příčinou je nedostatečná ekonomická gramotnost. Ekonomická gramotnost je schopnost zajistit si příjem jak v přítomnosti, tak i v budoucnosti, umět se orientovat na trhu pracovních příležitostí a rozhodnout uváženě o svých výdajích. (Bulvová, 2010)

4.1.1. Otázky ve financování vzdělání

Platy učitelů tvoří jeden z nejvyšších výdajů. Problémem je, že se na školách začnou zaměstnávat učitelé, kteří jsou méně nákladní (méně vzdělaní), nebo se omezí jejich počty. Dále se také zvětšují třídy, aby jeden učitel mohl vyučovat více dětí zároveň. V 70. letech minulého století bylo dokonce až 100 dětí ve třídě. V roce 1976 vydalo Ministerstvo školství v Zambii návrh, že by se do školy chodilo po skupinách a skupiny by se střídaly každé 3 měsíce a zatímco jedna skupina by byla ve škole, druhá by se

³ Bylo to jedno z nejvyšších procent v Africe, kde byl průměr 4,6 %. (CIA Factbook, 2014)

vzdělávala sama doma. S návrhem ale nesouhlasila veřejnost, a proto se nikdy nerealizoval. Také je prosazováno, že by vzdělávání mělo být zpřístupněno lidem, kteří na to nemají peníze. (Kelly, 1991)

Dotace poskytované státem do školství postačují na nákup základních potřeb, jako jsou tužky nebo sešity, ale již nepostačují na nákup učebnic. Při nedostatku finančních zdrojů musí školy spoléhat na finanční pomoc rodičů, kteří by měli zajistit dětem učebnice. Většině rodičů však nemá na tuto pomoc peníze a navíc ve venkovských oblastech není ani možnost nákupu věcí do školy. Ve většině škol chybí i vybavení v podobě lavic a židlí. Hodně studentů musí sedět na zemi okolo stěn a potřebné materiály pro výuku nemají téměř žádné. Na financování má vliv i hledisko urbanizace. Pokud je více dětí zapsáno do školy ve městě než na venkově, dostane škola ve městě více dotací. (*Ibid.*)

V Zambii jsou tři samostatné složky financování. První je grant ve výši \$650 (pro základní školy). Druhá složka je v podobě peněz vyplácených v okresech (provinciích) na základě potřeby škol. Třetí složkou je odměňování zaměstnanců v podobě odměn a výhod. (Das & Dept, 2004)

4.1.2. Oficiální rozvojová pomoc

Zambie spoléhá na vnější pomoc ve formě půjček, grantů, technické a komoditní pomoci. Nejvyšší část zdrojů je vynakládána na personální osazení a vybavení, dále pak na odbornou přípravu, výzkum, konstrukci, atd. Ve skutečnosti však řízení pomoci vyžaduje více času, lidí, odborných znalostí a záložních zdrojů. (Kelly, 1991)

4.1.3. Nevládní zdroje

Existují také nevládní zdroje pro financování školství, které souvisí s poklesem zdrojů dostupných od centrální vlády. Toto financování má různé formy, například: poskytování příspěvků od rodičů; požádání komunit, aby provozovaly vlastní školy; podporování podnikatelů, kteří investují do školství; apelování na dobrovolné organizace k větší účasti a lepšímu vedení škol. (*Ibid.*)

V Zambii jsou od roku 1970 rodiče povinni platit za závěrečné zkoušky jejich dětí. Také rodiče musí zajistit svým dětem učebnice, sešity a psací potřeby. Mnohdy však bývá cena za tyto studijní materiály vyšší, než příjem rodičů. Je to pro ně velká zátěž, obzvláště pokud mají platit za tyto pomůcky pro více dětí. Vzhledem k tomu, že vzdělání

má vysokou hodnotu, snaží se většina rodičů sehnat peníze pro vzdělání jejich dětí. Vláda také začala udělovat stipendia pro nadějně studenty, jejichž rodiče nemají dostatek peněz na školné. (Kelly, 1991)

4.2. Zastoupení učitelů na školách v Zambii

Na středních školách vyučují převážně ženy, na vysokých školách se vyskytuje více mužů učitelů. Ženy tvoří 74 % učitelů na základních školách a vyučují převážně humanitní předměty, zatímco muži vyučují technické předměty. Ministerstvo vzdělání se snaží o zlepšení odborné přípravy a vytvoření lepších pracovních příležitostí pro ženy. Také se snaží o zvýšení počtu zapsaných žen do oboru vědy a techniky. (Hames, et al., 2007)

4.3. Chudoba

Existuje šest hlavních druhů kapitálu, které jsou k životu nezbytné. Je to *lidský kapitál* (zdraví, výživa, dovednosti), *obchodní kapitál* (stroje, zařízení, motorizovaná doprava používaná v zemědělství, v průmyslu a ve službách), *infrastruktura* (silnice, elektřina, voda a kanalizace, letiště a přístavy, telekomunikační systémy), *přírodní kapitál* (orná půda, biologická rozmanitost, dobře fungující ekosystém), *veřejný institucionální kapitál* (obchodní právo, soudní systém, státní služby a policie), *znalostní kapitál* (vědecké a technologické know-how, které zvyšuje produktivitu v podnikání). (Sachs, 2005)

Výše kapitálu na osobu klesá, pokud populace roste rychleji než akumulace kapitálu. Úspory domácností jsou buď půjčky podnikům (prostřednictvím finančních zprostředkovatelů a to bank) nebo investice do rodinného podniku. Pokud jsou úspory vyšší než náklady, jedná se o kladnou akumulaci kapitálu. Otázkou je, zda je růst příjmů na hlavu dostatečně velký, aby byl udržen krok s růstem počtu obyvatel. Pokud jsou úspory nižší než náklady, základní kapitál klesá, jedná se teda o negativní akumulaci kapitálu. (*Ibid.*) Díky oficiální rozvojové pomoci, dochází k akumulaci kapitálu, hospodářskému růstu a zvyšování domácích příjmů. Chudobu lze prolomit prostřednictvím dlouhodobé zahraniční pomoci. Dochází ke zvyšování životního minima a akumulaci kapitálu. Při akumulaci kapitálu dochází k úsporám domácností a následným investicím. Tyto investice prolomí „past chudoby“. Pokud je kapitál na osobu dostatečně vysoký, eko-

nomika se stává natolik produktivní, že dochází k uspokojení základních potřeb. (Sachs, 2005)

4.3.1. Veřejné a soukromé investice

Veřejné investice by měly být zaměřeny především na lidský kapitál (zdraví, vzdělání výživa), infrastrukturu (silnice, energie, voda, hygiena, ochrana životního prostředí), přírodní kapitál (zachování biologické rozmanitosti a ekosystémů), veřejný institucionální kapitál (dobře fungující veřejná správa, soudnictví, policie), znalostní kapitál (vědecký výzkum, zemědělství, podnebí, ekologie). (*Ibid.*)

Občas se stává, že veřejný sektor poskytne přímé financování do soukromého sektoru, a to například pomoc zemědělcům opatřit si nové technologie, pomoc malým zemědělským podnikům, aby se udržely. (*Ibid.*)

Soukromé investice (financované ze soukromých úspor) by měly směřovat do podniků (v zemědělství, průmyslu nebo službách) a znalostního kapitálu (nové výrobky, technologie). (*Ibid.*)

4.4. Program čtení na základních školách

V roce 1965 byl vznesen návrh na to, aby výuka probíhala pouze v anglickém jazyce. Během období v letech 1965–1995 však došlo k vyvrácení této teorie. V roce 1996 byl organizací *Primary Reading Programme* (PRP) proveden průzkum na školách v oblasti čtení. Dospěli k výsledkům, že výuka a s tím související vysvětlování a pochopení nového učiva je nejlépe prováděno v mateřském jazyce. Ačkoliv učebnice jsou napsány v angličtině, učitelé mohou používat místní jazyk, pokud je to prospěšné pro učení a porozumění. Postupem času se dospělo k názoru, že hlavním faktorem, který přispívá k zaostalosti dětí ve čtení, je kvůli tomu, že vyučovacím jazykem byla angličtina. Tento jazyk je pro místní děti cizí. (Linehan, 2004)

4.5. Politický sektor ve vzdělání v Zambii

Roku 1996 zavedl prezident Museveni bezplatné základní vzdělání pro první čtyři děti v rodině. O rok později se od toho upustilo a bylo zavedeno bezplatné vzdělání pro všechny. Tím se počet dětí ve škole zdvojnásobil a tento krok vedl ke zhoršení kvality vzdělání. Další nárůst nastal roku 2000 se zvýšením počtu komunitních škol, a to až o 22 %. (de Kemp, 2008)

V Zambii nemá stát ústavní povinnost zajistit vzdělání pro dítě. Každé dítě má využívat příležitost ke vzdělávání, aby bylo dosaženo základních cílů. Patří zde gramotnost, ústní vyjadřování, znalosti, dovednosti, hodnoty a postoje, které jsou životně důležité pro rozvoj schopností dítěte. Jednou z povinností Ministerstva školství v Zambii je zajištění formálního vzdělávání s přijatelnou kvalitou v souladu s národní politikou. (Beyani & Mukuka-Luombe, 2008)

Politika základního vzdělání zdarma byla zavedena v roce 2002. Měla za následek až 5% růst v počtu žáků (1.–7. třída). Také vedla k dosažení rovnosti počtu žen a mužů na školách. (Beyani & Mukuka-Luombe, 2008)

Mezi cíle vzdělávacího systému v Zambii patří: osvojení si základních morálních, občanských a duchovních hodnot; zlepšení přístupu ke vzdělání; vytváření podmínek pro efektivní koordinaci politik; rozvoj analytického a kreativního myšlení; svobodné vyjadřování vlastních myšlenek; ochrana osobní svobody a lidských práv; uznání etnických kultur, zvyků a tradic a podporování národní hrdosti, míru, svobody a nezávislosti; zachování ekosystémů. (Nkamba et al., 1998)

5. Vzdělání v Zambii

V Zambii by měly děti ve věku 3–6 let chodit do mateřské školy. Dle Ministerstva školství v Zambii by měly děti absolvovat školní docházku ve věku 7–15 let a to od 1. do 9. třídy. Dále ve věku 15–17 let se předpokládá vystudování střední školy (10.–12. třída). Po úspěšném absolvování posledního (dvanáctého) ročníku mohou studenti pokračovat ve studiu na vysoké škole nebo na univerzitě v závislosti na množství peněz rodiny. Ve školách se platí školné podle typu školy a stupně navštěvované třídy. Soukromé školy jsou ve vlastnictví fyzických osob, státní školy jsou ve vlastnictví vlády a církevní školy jsou ve vlastnictví církve. Dále existují komunitní školy, kde se nenosí uniformy a neplatí se poplatky. Problémem je, že většina učitelů nemá takovou kvalifikaci jako na státních školách. Učitelé na státních školách jsou placeni vládou a organizací s cílem zlepšit kvalitu vzdělávání v této oblasti. (Kelly, 1999)

5.1. Kvalita škol v Zambii

Hodnocení kvality vzdělávání je velmi obtížné, protože neexistuje žádné pevné měřítko, podle kterého by se dalo hodnocení vytvořit. Do hodnocení je dle Fullera nutné zahrnout školní vstupy, vedení třídy, výsledky studentů, atd. Tvrdí, že existuje kladný vztah mezi školními výdaji na žáka a jeho prospěchem; také větší dostupnost a využívání výukových materiálů zvyšuje kvalitu a prospěch studenta (v Zambii ale dle výsledků terénního výzkumu dochází ke snižování množství a dostupnosti výukových materiálů a psacích potřeb). Se zvyšujícím se vzděláním učitelů a posílením kvality výuky je také dosahováno lepších výsledků studentů. Dále to také souvisí s vybavením tříd, jako například stoly, které zvýší možnost psaní a čtení (které v mnoha školách v Zambii chybí), s dostatkem potravy (podvýživa snižuje úspěch studentů). Čím více hodin stráví učitelé přípravou na hodinu, tím vyššího výkonu a kvality dosahují. Dalším faktorem je vysoký počet žáků ve třídě, nepoužívání laboratoří, atd. Vláda vynakládá méně peněz na žáka, než v minulosti. Ve školách není dostatečné množství psacích pomůcek a učebnic, obvykle také knihovny úplně chybí. Plno žáků trpí podvýživou, chodí do škol, které jsou v havarijním stavu. (Kelly, 1991)

Vzdělávání dětí začíná již od narození. Chudoba, špatný zdravotní stav, špatná životospráva a výživa může podkopávat základy vzdělání. Základní vzdělání funguje pře-

vážně v městských oblastech, nežli ve venkovských a v chudinských čtvrtích se nevyskytuje skoro vůbec. V chudinských čtvrtích zůstávají děti doma a pomáhají rodičům, místo toho, aby rodiče platili dětem školné. Od roku 1990 se zlepšuje docházka v Zambii na základních školách ve městech, ale zhoršuje se docházka ve venkovských oblastech. (Kelly, 1999)

Problémem, který kvalitu vzdělání narušuje, je přelidnění ve školách a jejich nedosta- tečná vybavenost. Někde například chybí toalety, elektřina, voda. (Nations & UNICEF, 2012)

Poskytování školní docházky v chudých čtvrtích je důležité. Také jsou užitečné různé odborné kurzy. (Bank, 2009)

Přístup všech dětí ke knihám efektivním způsobem zajišťují mobilní knihovny. Tento projekt je uskutečňován na Filipínách. (Nations & UNICEF, 2012)

5.1.1. Projekt: výuka pomocí rádia

Jednou z možností pro děti, které nechodí do školy je projekt *Interactive Radio In- struction* (IRI). Myšlenka je založená na výuce pomocí interaktivního rádia. IRI se skládá z rozhlasových pořadů, které jsou založeny na národním vzdělávacím systému. Tyto pořady jsou vysílány rádiem a děti je poslouchají. Ukázaly se také nevýhody sys- tému a to, že učitelé musí překládat texty z rádia do místního jazyka pro děti z nižších ročníků. Vzhledem k špatné kvalitě přenosu není vždy vysílání spolehlivé. (de Kemp et al., 2008)

5.2. Vzdělání a zdraví

Aby člověk dosáhl kvalitního vzdělání, je důležité, aby byl zdravý. Pokud člověk není v dobrém zdravotním stavu, nedokáže se na učivo soustředit, docházet do školy, atd. Zdravé děti mají lepší výsledky ve škole a učí se efektivněji. Také čím déle lidé žijí, tím víc se jim vracejí investice vložené do vzdělání. Vzhledem k tomu, že jsou ženy vzděla- nější, otěhotní až v pozdějším věku. To také vede k lepšímu rozvoji dítěte, protože vzdělaná matka ví, jak se o dítě nejlépe postarat a podporuje ho při vzdělávání. (Todaro & Smith, 2009)

5.3. Školství v Zambii

V Zambii není povinná školní docházka. Je zde možné rozlišovat 3 typy škol: státní, soukromé a komunitní. Státní školy jsou na špatné úrovni, nedokáží zajistit kvalitní vzdělání. Poskytují vzdělání od 1. do 7. třídy zdarma, děti nemusejí nosit uniformy, ale pomůcky ke studiu již hradí rodina dítěte. Nejsou dodržovány ani kapacitní limity, na jednoho učitele je až 70 dětí a výuka trvá pouze 4 hodiny denně a stává se, že učitel do výuky nedorazí vůbec. Mezi žáky ve škole bývá velký věkový rozdíl, jelikož některé z nich kvůli nedostatku peněz v rodině začnou chodit do školy později, některé musí školu přerušovat. (Njovu, 2014)

Soukromé školy jsou na lepší úrovni. Rodiče musí platit školné, děti nosí uniformy, učitelé se snaží předávat své znalosti. Na školách je vyučováno pouze v angličtině, přestože je v Zambii používáno 72 jiných jazyků. (Baker, Jones, 1998)

Posledním typem jsou komunitní školy, kde rodiče platí symbolický poplatek a děti nemusí nosit uniformy. Kvalita výuky není na dobré úrovni, většinou zde učí nekvalifikovaní učitelé.

Na konci 7. třídy skládají žáci závěrečné zkoušky složené ze šesti okruhů. V každém z nich musí dosáhnout úspěšnosti minimálně 40 %. Poté mohou pokračovat ve studiu další 2 roky. Školné je dvakrát vyšší, než bylo do 7. třídy. Na konci 9. třídy opět skládají státní zkoušky a dostávají certifikát. Po ukončení 9. třídy mohou pokračovat ve studiu na střední škole, které trvá další 2 roky. Opět je zde vyšší školné a povinnost nosit uniformy. Po absolvování střední školy mají možnost pokračovat další 2 roky na vyšší škole (*college*) nebo 3 roky na univerzitě. Roční školné na univerzitě je 35 tisíc CZK. (*Ibid.*)

5.3.1. Rozdíl mezi městskými a venkovskými školami

Žákům ve městě se dostává lepšího vzdělání. Učí zde kvalifikovanější učitelé, jsou k dispozici lepší učební pomůcky, je zde novější vybavení tříd a děti jsou podporovány rodiči. Absolventi mají vyšší šanci se uplatnit. Je však velmi důležité, aby vláda soustředila své zdroje také do venkovských škol. (Burger, 2011)

Použitím metody SACMEQ byla výzkumníky v roce 2000 sbírána data. Do šetření bylo zapojeno 2611 žáků a 173 škol. Průzkum byl zaměřen na žáky šesté třídy. Zkoumány

byly rozdíly mezi městskými a venkovskými školami. Z provedeného průzkumu bylo zjištěno, že v městských oblastech 56 % žáků nikdy neopakovalo ročník, zatímco ve venkovských oblastech to bylo pouze 40 %. Mohlo to být způsobeno velkými rozdíly v úrovni vybavení škol, jak z materiálního hlediska, tak z hlediska kvality učitelů na škole. Také průměrný počet žáků na učitele dosahuje ve městě 41 %, zatímco na venkově až 65 %. Problémem je i to, že do škol nechodí žádné kontroly. Inspekce navštívila 60 % městských škol, ale pouze 40 % venkovských škol. Průzkum také ukázal, že většina venkovských dětí trpí ve škole hladem (a to až 60 %). Průměrná doba vzdálenosti školy od bydliště byla ve městech zhruba 15 minut, na venkově až 45 minut a dokonce pro 14 % to bylo více než hodinu. (Burger, 2011)

5.4. Aplikace MDGs v Zambii

V poslední době se vzdělání v Zambii zlepšuje a je pravděpodobné, že základní vzdělání bude k dispozici do roku 2015 pro všechny. Také se očekává, že ve škole bude stejný počet dívek a chlapců. Bohužel se ale nepodaří naplnit cíle chudoby a hladu, což bude mít také dopad na děti ve školách. (Anderson, 2006)

Vzdělávání v Zambii bylo zdarma, ale v rámci strukturálních změn, které provádí Mezinárodní měnový fond (MMF) a Světová banka (WB), se zavedlo školné. To mělo dopad na mnohočlenné rodiny žijící v chudých venkovských oblastech, které si nemohly dovolit posílat děti do školy. Vláda nakonec od školného upustila, ale i přesto to není úplně zadarmo. Rodiče musí přispívat na udržování školy (opravy, školní pomůcky) a také musí zakoupit dětem uniformy. (*Ibid.*)

V roce 1999 každé třetí dítě nechodilo do školy, díky MDGs se to podařilo snížit v roce 2005 na každé desáté dítě. Snížil se i počet žáků, kteří předčasně ukončili školní docházku. Počet dívek, které nechodí do školy, klesl ze 4,9 % v roce 2000 na 3 % v roce 2005. Počet chlapců, klesl ze 4,6 % v roce 2000 na 2,5 % v roce 2005. Pořád ale existují obrovské rozdíly mezi provinciemi. (De Kemp, 2008)

5.5. ECD program

Early Childhood Development (ECD) je program na poskytování integrované služby v Zambii, který se zaměřuje na dítě komplexně, pokud jde o zdraví, výživu, ochranu

a vzdělání. Děti, které prošly v raném dětství programem ECD, mají náskok v primárním vzdělání. Cílem ECD je připravit děti pro základní školu. Děti, které prošly programem ECD jsou schopny psát, identifikovat slova, soustředit se na práci, atd. Investice do ECD je v podstatě investice do budoucnosti Zambie. ECD je prioritou pro UNICEF a je finančně a technicky podporován Ministerstvem školství v Zambii a Vzdělávacím fondem pro rozvoj (EPDF). (ACNS, 2014)

Podle vědecký poznatků jsou první roky dítěte důležité při tvorbě inteligence, osobnosti a sociálního chování. (UNICEF, 2007) Investice do rozvoje dítěte v raném věku poskytuje vyšší návratnost. Pouze 6 % dětí ve věku 3–5 let je zapsáno v předškolních zařízeních. Stávající centra ECD jsou podporována především rozvojovými partnery. (*Ibid.*)

Metody používané při shromažďování údajů o programu ECD v Zambii jsou uvedeny v bodech a) až c). Pozorovatelé chodili do výuky a zúčastnili se vyučovací hodiny. (Sutterby, 2012)

- a) *Skupinová diskuse s rodiči.* Bylo vybráno 25 matek, s nimiž odděleně v příslušných místnostech probíhala diskuse v jejich místním jazyce. Děti vybraných matek navštěvovaly program ECD. Nejobvyklejší povolání rodičů byla práce v zemědělství. Diskuze byla vedena na téma, jak vnímají roli, účel a hodnotu ECD, jaká je jejich spolupráce s ECD pedagogy a jak by tento program v rámci komunity mohl být posílen.
- b) *Skupinová diskuze s ECD učiteli.* Probíhala s osmi učiteli v anglickém jazyce. Rozhovor byl zaměřen na vnímání, význam a účel ECD programu, jak byl tento program přijat v místní komunitě.
- c) *Skupinová diskuze s učiteli základních škol a manažery.* Diskuze probíhala se sedmi učiteli základních škol o tom, jak posuzují jejich vnímání ECD v komunitě. Dále pak zaměření učitelů na posuzování dětí, které prošly ECD programem, a dětí bez účasti v tomto programu.

Pozorovatelé si všimli, že většinou se učitelé snaží komunikovat s dětmi, pomáhají jim, když něčemu nerozumí v anglickém jazyce, vysvětlí jim to místním jazykem. Snaží se je vést ke správnému osvojení hygienických návyků a v případě únavy je uloží ke spánku. Po rozhovoru s rodiči zjistili, že rodiče se také snaží podporovat ECD program, a to placením příspěvků, kontrolou dětí, zda tuto školu navštěvují, povídáním

si s dětmi o tom, co nového se naučily. Rodiče dětí se také snaží navštěvovat jiné rodiny a doporučují jim, aby se jejich děti zúčastnily ECD programu a platily měsíční příspěvky, ze kterých jsou placeni učitelé. Pokud učitelé nedostanou finanční odměnu, jsou nuceni školu opustit. Proto je pro udržení ECD programu nutno financovat platy učitelů. (Sutterby, 2012)

Program ECD zaměřuje své cíle i na bezpečnost a ochranu zdraví dětí. Objevily se případy, kde se v učebnách vyskytovaly obrovské díry v podlaze, nebyly zbudovány schody do učebny, nábytek byl nevhodný pro použití a bylo tak ohroženo zdraví dětí. Děti také neznaly hygienické zásady, jako mytí rukou po použití toalety či před jídlem. To vše se snaží ECD program napravit, snaží se vybavit třídy stoly a židlemi, které jsou seřazeny do řad, aby děti viděly na učitele a každý měl své místo pro učení. (*Ibid.*)

5.5.1. ECCDE

Early Childhood Care and Development Education (ECCDE) je program, který se zaměřuje na nezbytnou podporu pro každé dítě. Umožňuje právo na přežití, ochranu a péči, která zajistí optimální vývoj od narození do sedmi let dítěte. Zatímco ECD program je zaměřen na fyzický, duševní, sociální vývoj v prvních letech života a očekává se, že pomůže dětem, aby se naučily anglicky a byly připraveny na základní školu, ECCDE pomáhá dětem navštěvovat školu pravidelně a následně úspěšně dokončit školu, a potom absolvovat i střední školu. (Kaneneka, 2013)

ECCDE programy připravují děti na účast ve škole a zvyšují jejich šance na pozdější využití vzdělání. V poslední době si vláda uvědomuje, že vzdělání v raném vývoji dítěte může významně přispět ke snižování chudoby. (*Ibid.*)

6. Komunitní vzdělávání v Zambii

Velké množství dětí chodí v Zambii do komunitních škol. Nemusí zde nosit uniformy, neplatí se školné a většinou je program škol navržený tak, aby odrážel potřeby komunity. Vyučována je hlavně angličtina, matematika, společenské vědy a tělesná výchova. Učitelé nejsou speciálně vyškoleni a většinou pocházejí z komunit, kde se škola nachází. Výuka probíhá v budovách ale i na otevřených prostranstvích. Problémem bývá nedostatečné množství školních pomůcek (knihy, psací potřeby, stoly, židle, tabule). (Zambia Open Community School, 2014)

Ministerstvo školství uznává existenci komunitních škol a snaží se jim pomoci. Spolupracuje s nevládní, neziskovou organizací *Zambia Open Community Schools (ZOCS)*. ZOCS působí výhradně v oblasti komunitního školství v Zambii, dále nabízí vzdělání sirotkům, ohroženým dětem a dětem se zdravotním postižením. Organizace začala působit v roce 1992 a v současné době spolupracuje s 520 školami, které poskytují vzdělání pro více než 70 000 dětí a působí zde asi 1850 učitelů, z nichž někteří jsou i vyškoleni. Programy ZOCS jsou zaměřeny na poskytování kvalitního vzdělání, rozvoj společnosti, vzdělávání učitelů, monitorování a hodnocení. (*Ibid.*)

Komunitní školy se nacházejí jak v městských, tak i ve venkovských oblastech. Jedním z faktorů, které určují umístění venkovských komunitních škol je vzdálenost k nejbližší státní škole. Ve městech jsou školy umísťovány podle koncentrace dětí, které nejsou schopny chodit do veřejných škol kvůli vysokým nákladům na vzdělání. (de Kemp et al., 2008)

Díky možnosti škol přijímat granty dochází k postupnému zlepšování jejich kvality. V roce 1996 bylo pouze 55 komunitních škol, ale v roce 2006 se počet zvýšil až na 3 000. Zápis dětí do těchto škol se zvýšil z 6 600 žáků v roce 1996 na 470 000 v roce 2006. (*Ibid.*)

6.1. Komunitní základní škola New Renato

New Renato Community School byla založena v roce 1987 jako nevládní organizace. Roku 1996 byla zaregistrována pod Ministerstvo pro vnitřní záležitosti Zambie. New Renato si klade za cíl poskytovat kvalitní vzdělání venkovských sirotků a zranitelných dětí (*Orphan and Vulnerable Children- OVC*), chronicky nemocným dětem a lidem

s HIV/AIDS a zajistit pro ně živobytí. Zaměřuje se na posílení rozvoje venkova prostřednictvím poskytování obecně prospěšných služeb. Dále zajišťuje doplňky stravy pro podvyživené děti mladších pěti let, poskytuje standardní lékařskou péči pro podvyživené děti, podporuje očkování proti smrtelným nemocem. (Přátelé New Renato Community, 2013)

Škola New Renato je spravována *New Renato Community Society* (NRCS), rozkládá se na osmi hektarech půdy a za rok 2013 ji navštěvovalo 345 dětí. Pod NRCS také spadají školy Kebamba komunitní škola, Nabobantu komunitní škola a Nyenyezi komunitní škola.

New Renato působí v okruhu 30 kilometrů od hlavní kanceláře. V této oblasti žije přibližně 34 tisíc lidí. Hlavní kancelář se nachází nedaleko oblasti Kashitu a leží v blízkosti železniční stanice Zambia Railway a 4 kilometry od hlavní cesty. Oblast Kashitu leží 30 km severně od města Kapiri Mposhi. V oblasti Kapiri Mposhi žije 253 786 obyvatel (rok 2010) a více než polovina (134 683) je ve věku do 15 let. (Central Statistical Office, 2011)

6.1.1. Přátelé New Renato Community

Přátelé *New Renato Community* (NRC) je občanské sdružení, je to nezisková organizace, snažící se podpořit stejnojmennou společnost působící v Zambii, a to *New Renato Community Society* (NRCS). NRCS se snaží o rozšiřování vzdělávacích aktivit. Kladou důraz na kvalitu života sirotků a zranitelných dětí. (Přátelé New Renato Community, 2013) Snaží se zvýšit soběstačnost a pozvednout životní úroveň lidí žijících na venkově, pomocí sdílení know-how, fundraisingu a získání kontaktů. Dále se snaží o rozšiřování spolupráce s jinými organizacemi, které poskytují rozvojovou pomoc. Vyrábí a prodávají dárkové předměty. NRC se nyní starají o 2 000 dětí, převážně sirotků a snaží se jim pomoc ve vzdělání. (Afrika, 2014)

6.1.2. Zapojení do projektu

NRCS vede školku a tři základní školy v oblasti Kashitu. Tato organizace má zájem o vybudování střední školy v Kashitu, protože školy ve městech jsou daleko a drahé. Projekt je prozatím zpracováván, ale zambijská vláda již darovala 10 hektarů půdy v Kashitu na postavení střední školy. Ve škole by měl být zaveden studijní program

na 3 roky, do ročníku by mělo být přijato 40 studentů ročně (což představuje 120 studentů celkem). V průběhu studia budou studenti žít na kolejích školy, předpokládá se vyšší kvalifikace učitelů (většina učitelů budou dobrovolníci z Evropy). Uvažuje se o zavedení teplé vody, o zavedení stálé elektrické dodávky, splachovací toalety, atd. V objektu školy by měla být i knihovna, počítače, ubytování pro učitele, kuchyň s jídelnou, zdravotní středisko, kaple a dětské hřiště. (Přátelé New Renato Community, 2013)

6.1.3. Sambilijské partnerství

The Sambilia Partnership bylo založeno roku 2008 na podporu mateřské školy Christine (*Christine Nursery School* založenou panem Bornfacem Mamfundou v roce 2002), která se nachází v Kashitu. Členové komunity Kashitu dostali zadarmo půdu a poté se dobrovolně podíleli na výstavbě školky. Školku navštěvuje cca 70 dětí a jsou rozděleny podle věku na 2 skupiny: děti mezi 3–5 lety a děti mezi 6–7 lety. V těchto skupinách se učí písmena, čísla, základy čtení a psaní, zpěv, atd. Děti jsou vedeny k osvojení základních hygienických pravidel. Ve škole dostávají tři dny v týdnu jídlo. Díky navštěvování této školky jsou děti schopné absolvovat další ročníky základní školy a dosahovat lepšího vzdělání. (The Sambilia Partnership, 2010)

Mateřská školka Christine je rozdělená na „*baby class*“ a „*middle class*“. V roce 2013 navštěvovalo „*baby class*“ 13 chlapců a 16 děvčat, „*middle class*“ navštěvovalo 14 chlapců a 16 děvčat. Celkový počet je 59 dětí. Školka je umístěna 500 metrů od New Renato komunitního centra.

Pod New Renato Community Society spadají další školky pro vzdělávání v raném dětství. Jedná se o Naomi mateřskou školku v Lupuce, Nyenyeshi mateřskou školku a Kebamba Pamieme mateřskou školku. Naomi školku navštěvuje 79 dětí, Nyenyeshi školku navštěvuje 58 a Kebamba školku navštěvuje 56 dětí.

7. Výzkum v New Renato

V době návštěvy základní školy New Renato bylo zjištěno od místních žáků několik cenných informací. Zajímalo mě, jak je na tom škola s vybavením pro žáky. Důležitá informace byla, že pera a papíry jsou žákům dostupné, ale knihy jsou přístupné pouze pro učitele. Počítače nejsou dostupné pro nikoho. Oficiálním jazykem výuky je angličtina, ale žákům se dostává i výuky místního jazyka Bemba.

Dále mě zajímalo, jak je to se školní docházkou. Děti chodí do školy po trimestrech, ten trvá 3 měsíce a poté následuje měsíc prázdnin. První trimestr začíná v lednu, druhý v květnu a třetí v září. Děti od 1. do 4. stupně musí chodit do školy každý den od 7:30 do 11 hodin, pro stupeň 5. až 7. je to od 7:30 do 13 hodin, a pro žáky 8. a 9. třídy od 7:30 do 14 hodin. Převážně se zde vyučuje matematika, angličtina, místní jazyk Bemba, věda a sociální vědy. Ne každý žák ale může školu navštěvovat každý den. Je to kvůli tomu. Většina dětí totiž pochází ze zemědělsky se živících rodin a musí často pomáhat doma, aby se rodina vůbec nějak uživila.

Vzhledem k tomu, že do školy nejezdí žádný školní autobus, ani zde není veřejná doprava, děti musí chodit do školy každý den pěšky. Většina žije ve vzdálenosti 3 až 15 km. Pro mnohé se nevyplatí do školy chodit, protože náklady na přepravu začnou převyšovat nad výhodami získanými navštěvováním školy. Žáci chodí velké vzdálenosti a často se stává, že se do školy dostanou pozdě a zmeškají část vyučování. Kvůli tomu pak nedokáží dohnat probíranou látku a mnohdy nezvládnou úspěšně absolvovat ročník. New Renato obdrželo od spolupracujícího partnera 75 jízdnic kol, aby byl usnadněn žákům přístup do školy. Dívčákům bylo věnováno 60 kol zbylých 15 jízdnic kol dostali chlapci.

Psycholog na škole v New Renato nepracuje žádný, ale působí zde vyškolený poradce na HIV/AIDS. (Mamfunda, B., o. sd., 2014)

Škola nenabízí žádnou možnost stravování pro žáky, což také snižuje její návštěvnost. Návštěvu školy také ztěžují hygienické podmínky. V areálu jsou pouze suché toalety, před školou jsou nově vybudovány dva oddělené suché záchody. Znamená to tedy, že celkem jsou zde pouze tři suché záchody a nejsou rozděleny na dámské a pánské. Pro deset učitelů je k dispozici pouze jedna toaleta. U školky, která se nachází v areálu New Renato, nejsou vybudovány žádné toalety, jsou zde pouze díry v zemi. Děti nemají

možnost mytí rukou po použití toalet. Dalším problémem je, že suché záchody nelze vybudovat napevno. Je nutné zavápnění a při naplnění je nutné jejich vyprazdňování.

V areálu školy jsou vybudovány vrty na pitnou vodu. V oblasti Kashitu je nyní provozováno devět pump na pitnou vodu. Obyvatelé Kashitu jsou vyškoleni na to, jak s nimi zacházet a mají fond, do kterého přispívají na opravy pump.

V New Renato chybí přívod stálého elektrického proudu. Jediný zdroj elektřiny je umístěn v hlavní kanceláři školy. Zde je elektřina získávána ze solárního panelu, který je umístěn na střeše.

V tabulce 1 je zachycena školní docházka v New Renato za rok 2013. Rozdělení je podle třídy od 1. do 9., dále pak podle počtu chlapců a dívek ve třídě. Se zvyšujícím se stupněm a zvyšující se náročností klesá počet žáků zapsaných do třídy. Rozdíl v počtu dívek a chlapců není téměř žádný. V roce 2013 navštěvovalo školu celkem 345 žáků, z čehož bylo 176 chlapců a 169 dívek. Avšak pouze polovina zapsaných žáků je schopna dokončit sedmou třídu a pouze čtvrtina je schopna dokončit devátou třídu. V porovnání s vyspělými zeměmi je to naprosto nedostačující.

Tab. 1 Školní docházka v New Renato, stupeň 1.-9.

<i>Třída</i>	<i>Chlapci</i>	<i>Dívky</i>	<i>Celkem</i>
1	20	32	52
2	29	24	53
3	30	24	54
4	23	25	48
5	27	27	54
6	17	12	29
7	12	13	25
8	10	8	18
9	8	4	12
Celkem dle pohlaví	176	169	
<i>Celkem</i>			345

Zdroj Mamfunda, B., Kafwembe, J., o. sd., 2014

New Renato je v porovnání s ostatními školami v oblasti Kashitu nejvíce navštěvovanou školou. Následuje Kebamba Pamiem komunitní škola, kterou navštěvuje zhruba o čtvrtinu méně žáků (151 žáků za rok 2013) a nachází se 16 km východně od New Renato. Další školou je komunitní škola Nyenyeshi, která se nachází 25 km severně od New Renato. Tuto školu navštěvuje zhruba o polovinu méně žáků (125 žáků za rok 2013). Obě zmíněné školy poskytují výuku od prvního do čtvrtého stupně. V tabulce 2 a 3 jsou uvedeny počty žáků pro komunitní školy Kebamba a Nyenyeshi za rok 2013.

Tab. 2 Školní docházka v KEBAMBA PAMIEME komunitní škola, stupeň 1.-4.

<i>Třída</i>	<i>Chlapci</i>	<i>Děvčata</i>	<i>Celkem</i>
1	15	17	32
2	25	17	42
3	12	19	31
4	20	26	46
Celkem dle pohlaví	72	79	
<i>Celkem</i>			151

Zdroj Mamfunda, B., Kafwembe, J., o. sd., 2014

Tab. 3 Školní docházka v komunitní škole NYENYESHI, stupeň 1.-4.

<i>Třída</i>	<i>Chlapci</i>	<i>Děvčata</i>	<i>Celkem</i>
1	15	12	27
2	17	13	30
3	19	16	35
4	18	15	33
Celkem dle pohlaví	69	56	
<i>Celkem</i>			125

Zdroj Mamfunda, B., Kafwembe, J., o. sd., 2014

Pro srovnání jsou uvedeny 3 základní komunitní školy v České republice. V základní škole Antonína Sochory v Duchcově (Teplická 13) je kapacita pro 450 žáků, počet učeben je 22 a počet kvalifikovaných učitelů je 17. (Základní škola Antonína Sochora, 2014) Komunitní základní školu v Chomutově (Kadaňská 2334) navštěvuje 407 žáků, působí 25 učitelů a je zde 18 tříd. (Základní škola Chomutov, 2014) V komunitní základní škole Dubí 1 (Střední 120) je 223 žáků, 13 učeben a 24 učitelů. (Základní škola Dubí, 2013) V New Renato je 345 žáků, 10 učitelů a 2 třídy.

Tab. 4 Srovnání komunitních škol

<i>Název školy</i>	<i>Počet žáků</i>	<i>Počet učitelů</i>	<i>Počet tříd</i>
Antonína Sochora	450	17	22
Chomutov	407	25	18
Dubí	223	24	13
New Renato	345	10	2

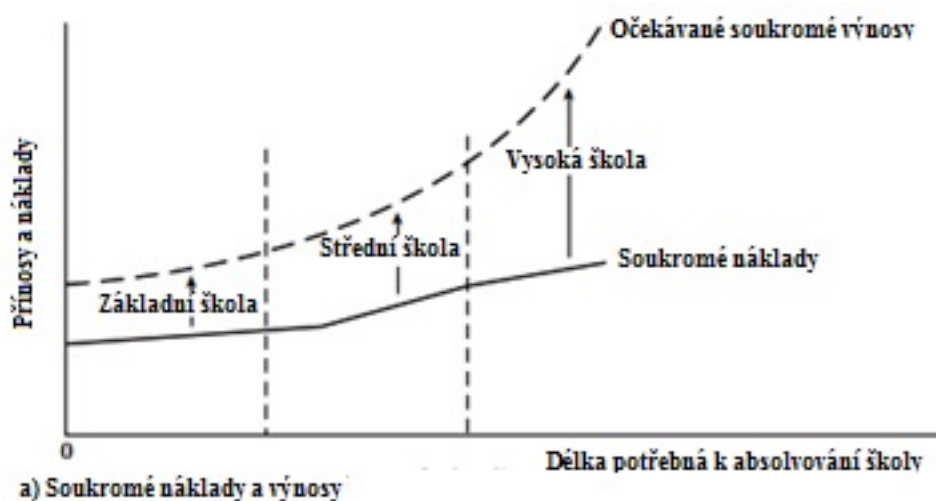
Zdroj Vlastní návrh

V komunitních základních školách v České republice je průměrně 20 žáků ve třídě a 10 žáků na jednoho učitele. V každé třídě je zhruba stejný počet žáků a téměř všichni žáci jsou schopni absolvovat základní školu.

7.1. Soukromé versus společenské náklady a přínosy ze vzdělání

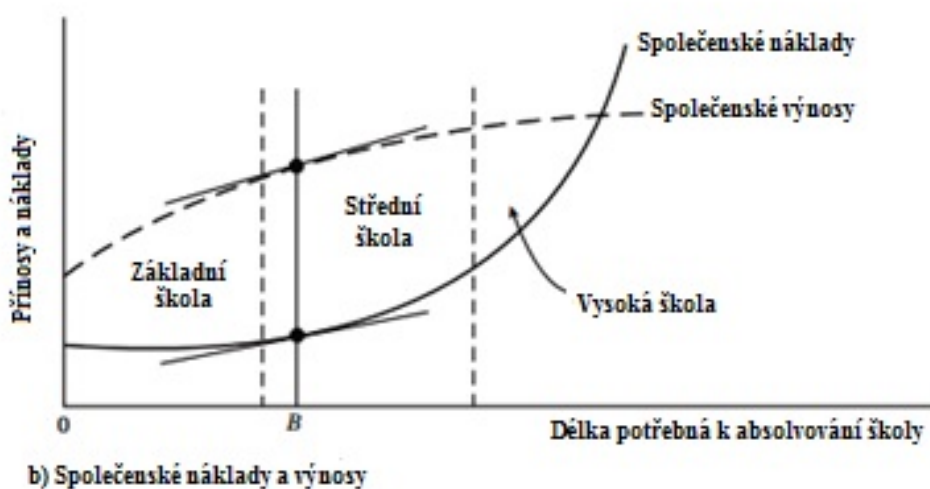
Většina žáků v rozvojových zemích chce po ukončení školy raději pokračovat na učilištích než na gymnáziích. Pokud úspěšně absolvují učiliště, vidí lepší možnost uplatnění v práci. Ze srovnání soukromých a společenských nákladů a výnosů lze zjistit, že u soukromých lidí očekávají, čím více investují do vzdělání, tím vyšší budou mít příjmy. V případě společenských nákladů lze pozorovat, že čím déle studují, tím méně se jim to vyplatí, neboli náklady začnou převyšovat výnosy. Především se jim nevyplatí investovat do vysokoškolského vzdělání, protože takto vzdělání lidé většinou v Zambii nenajdou práci odpovídající jejich kvalifikaci. (Todaro & Smith, 2009)

Vysokoškolsky vzdělání lidé také často odchází za prací do vyspělejších zemí. Soukromé versus společenské náklady a výnosy jsou zachyceny v grafech. V prvním grafu (graf 2) jsou soukromé náklady a výnosy, ve druhém grafu (graf 3) společenské náklady a výnosy. V grafu 2 můžeme pozorovat, že očekávané výnosy převyšují náklady, kdežto v grafu 3 lze pozorovat, že s přibývajícím vzděláním klesají výnosy. Je to právě kvůli tomu, že lidé nemohou najít uplatnění a během studia přicházejí o ušlý zisk. Proto většina lidí studuje pouze základní nebo střední školu.

Graf 2 Soukromé náklady a výnosy

Zdroj Todaro & Smith, 2009

Graf 3 Společenské náklady a výnosy

Zdroj Todaro & Smith, 2009

8. Metodika pro hodnocení kvality komunitní školy

8.1. Metodika pro hodnocení kvality školy z krátkodobého hlediska.

Pro hodnocení kvality škol je důležité zahrnout několik faktorů. Nejdůležitějším faktorem je *dostatečné množství pomůcek* (aby se děti mohly naučit psát, číst, počítat, atd.). Je naprosto nezbytné, aby každý žák měl pero, papír a nejlépe i učebnici. Ve vyspělejších zemích je samozřejmostí rozvíjení schopností žáků pomocí vyučování počítačů, proto je potřeba vybavit alespoň jednu učebnu dostatečným množstvím počítačů. Velkým problémem mnoha škol v rozvojových zemích je však absence elektřiny, tedy zdroje napájení počítačů.

Dalším důležitým ukazatelem je dostatečné množství *potravin*, aby děti netrpěly žízní a hladem a dokázaly tak udržet pozornost při výuce. Každá škola by měla žákům poskytovat alespoň jedno jídlo denně s dostatečným obsahem nutričních hodnot.

Voda je jedna z nejdůležitějších věcí k osvojení základních hygienických potřeb. V každé třídě by mělo být alespoň jedno umyvadlo a v každé škole aspoň jeden zdroj pitné vody, aby děti měly možnost se napít a dodržovat tak pitný režim.

Velmi důležité je také dostatečné množství *sociálních zařízení*. Pro rozvíjení sociálního chování je důležité, aby se děti naučily základnímu chování a hygienickým návykům, v podobě používání toalet, splachování, umývání si rukou, atd. Dostatečný počet sociálních zařízení je důležitý z důvodu zamezení šíření nemocí. Vyšší výskyt nemocí hrozí obzvláště v teplých měsících.

Naprosto nezbytná je i *elektřina*, která je potřebná pro osvětlení prostor, vyhřívání / chlazení tříd, popřípadě používání počítače či internetu, který je nedílnou součástí života ve vyspělých zemích. Každá třída by měla být vybavená alespoň osvětlením a zásuvkou, což je možné zprostředkovat i pomocí využití solárních panelů.

8.2. Metodika pro hodnocení kvality školy z dlouhodobého hlediska.

Jedním z nejdůležitějších kritérií je *kvalita vedení školy*. Je nutné, aby školu řídil někdo kvalifikovaný a schopný a snažil se vést školu efektivně správným směrem.

Dalším důležitým faktorem je *kvalita učitelů*. Aby se žákům dostávalo kvalitní vzdělání, jsou zapotřebí kvalifikovaní učitelé, kteří budou vytvářet efektivní a kreativní metodu výuky. Velmi důležitá a nutná jsou různá školení pro učitele na zvyšování jejich kvalifikace.

S tím také souvisí *dostatečné množství učitelů*. Je nutné dodržovat určitý počet dětí ve třídě na jednoho učitele, a to maximálně 30 dětí na jednoho učitele. V Zambii není výjimkou, že jeden učitel má ve třídě 60 až 70 žáků. To samozřejmě vede k nedostatečné pozornosti věnované žákům a tím ke snižování kvality výuky.

Dalším ukazatelem je *dostupnost školy*. Pokud je škola příliš vzdálená, náklady na dopravu převýší nad výhodami, které poskytuje vzdělání, a děti přestanou docházet do školy. Mnohdy proto začnou spát na ulici v blízkosti školy. Pokud je škola vzdálenější než 10 km od bydliště, dítě obvykle přestane úplně chodit do školy. Většina žáků a učitelů v New Renato chodí denně do školy kolem pěti až deseti kilometrů.

Důležitým faktorem je také *financování*. Je nezbytné, aby bylo školství financováno, buď vládou, nebo rodiči studentů. Dalším užitečným způsobem získávání financí je i zapojení školy do různých projektů nebo v podobě fundraisingu.

Vzdálenost do školy by neměla být delší jak 5 kilometrů. V opačném případě by školy měly zajistit dopravu žáků na výuku.

Užitečné by bylo zavedení povinné *praxe v zemědělství*. V teoretických hodinách by se děti učily, jak správně obhospodařovat půdu, pěstovat potraviny (od zasazení semen, hnojení po zpracování), chovat dobytek. Velkou nevýhodou je, že půda v Zambii je nekvalitní.

Pro vyhodnocení všech faktorů a ukazatelů je zajištěné jejich monitorování.

8.3. SWOT analýza

Podkladem pro vytvoření metodiky hodnocení kvality komunitní školy je SWOT analýza základní školy v New Renato. Analýza se skládá ze silných a slabých stránek, z příležitostí a hrozeb.

Silné stránky

- ✓ Studny na pitnou vodu.
- ✓ Rozšiřování sociálních zařízení.
- ✓ Působení poradce na HIV/AIDS.
- ✓ Úspěšné dokončení projektů.

Slabé stránky

- Nedostatečné vybavení škol pomůckami
(minimálně jedno pero, sešit a učebnice na žáka).
- Není možné stravování ve škole
(minimálně jedno teplé jídlo denně).
- Nepůsobí zde žádný psycholog
(minimálně jeden na školu).
- Není zavedena veřejná doprava
(maximální vzdálenost do školy by neměla být více než 5 km).
- Nedostatek sociálních zařízení
(minimálně 7 toalet pro dívky, 4 toalety pro muže).⁴
- Neschopnost ubytovat učitele u školy
(jsou zde ubytováni pouze 2 učitelé z deseti a ředitel).

⁴ Podle Ministerstva vzdělání v Zambii, na základě hodnocení sanitace a hygieny na základních školách, stanovuje počty záchodů pro ženy a muže. A to 1 záchod na 25 žen; pro muže 1 záchod na 40 mužů. Záchody musí být splachovací a musí být umístěno zařízení na mytí rukou. (Ministry of Education in Zambia, 2007)

Příležitosti

- ❖ Získání grantu pro výstavbu učiliště.
- ❖ Získání nových sponzorů.
- ❖ Vyškolení místních učitelů.
- ❖ Vybudování rozvodů vody ze studny.
- ❖ Vybudování solárních panelů pro získávání elektřiny.
- ❖ Zapojení do projektů (vybudování pump na pitnou vodu, vybudování dalšího bloku základní školy firmou Build it International, spolupráce s Mendelovou univerzitou).

Hrozby

- Učitelé zde přestanou chtít pracovat (kvůli vzdálenosti do školy a nedostatku finančního ohodnocení).
- Škola ztratí finance poskytované z projektů, grantů a od sponzorů.
- Při zvýšení počtu žáků bude nedostatek učitelů (maximálně 1 učitel na 30 žáků, nyní 10 učitelů na 345 žáků)

8.4. Metodika

Metodika je vytvořena pro komunitní základní školu New Renato. Je navržena podle získaných a dříve uvedených dat o škole New Renato. Následující kritéria jsou rozdělena po stránce materiální a po stránce služeb. Pokud se škola bude řídit těmito navrhovanými kritérii a bude si vést jejich evidenci, mohlo by to vést ke zlepšení kvality vzdělání a absolventi by mohli mít větší šanci uplatnit se na trhu práce. U uvedených kritérií jsou doplněny náklady na zajištění. Náklady jsou počítány na 350 žáků, 4 vyučovací předměty a 38 vyučovacích týdnů ročně (tzn. 190 pracovních dnů). Dále pro 350 žáků by na škole mělo vyučovat 12 učitelů a mělo by pro ně být postaveno 10 tříd. Náklady jsou uvedeny v eurech (aktuální kurz dle ČNB je 1 EUR = 27,60 Kč, platný ke dni 26. 11. 2014).

Tab. 5 Materiál na trimestr

3 pera pro každého žáka a učitele
1 učebnice do každého předmětu na žáka a pro učitele
1 sešit na žáka do každého předmětu
1 tabule v každé třídě a dostatečné množství kříd
Každý žák bude mít svou židli a lavici
Postavení budovy na ubytování pro učitele
Vybudování splachovací toalety a to 7 toalet pro dívky, 4 toalety pro muže
Postavení umyvadel
Rozšíření kapacity tříd (117 m^2) ⁵ , aby maximální počet žáků ve třídě byl 30 + 1 učitel

Zdroj Vlastní návrh

Tab. 6 Přepočítání materiálu za rok s celkovými náklady v eurech za rok

<i>Materiál</i>	<i>Celkem v eurech</i>
3258 per	3 661
362 učebnic	4 745
1050 sešitů	590
10 tabulí	5 618
90 balení kříd	236
362 židlí	6 779
362 lavic	13 307
Budova na ubytování učitelů	149 813
11 splachovacích toalet + 11 umyvadel	617 978
Přistavení 8 tříd s rozlohou 117 m^2	374 532
Celkem	1 177 258

Zdroj Vlastní návrh

⁵ Velikost třídy je dána podle počtu žáků. Minimální velikost pro žáka by měla být 3,8 metru. (UNICEF, 2009)

Tab. 7 Služby

1 učitel maximálně pro 30 žáků (tzn. 12 učitelů s úspěšně absolvovanou univerzitou)
Zavedení praxe v zemědělství pro děti od sedmé třídy (2 hodiny týdně praxe a 2 hodiny týdně teorie)
1x na konci trimestru závěrečné písemné zkoušky pro děti, z každého předmětu. Obsahem bude učivo vyučované v každém trimestru
1 teplé jídlo denně (2056 kcal za den, 10 % proteinu, 14 % lipidů, 76 % karbohydrátů) (FAO, 2009)
Zřízení školního mikrobuse, který bude jezdit minimálně 2x denně pro děti, které bydlí ve vzdálenosti větší než 5 km od školy
Působení psychologa nebo jiného výchovného poradce
1x za trimestr školení na zvyšování kvality učitelů
Zapojení do projektů

Zdroj Vlastní návrh**Tab. 8** Přepočtené služby za rok s celkovými náklady v eurech za rok

<i>Služby</i>	<i>Celkem v eurech</i>
Plat pro 12 učitelů	48 722
152 hodin praxe a teorie v zemědělství týdně (38 týdnů krát 4 hodiny týdně)	571
12 600 papírů na závěrečné písemné zkoušky (3 pokusy na žáka)	75
68 780 teplých jídel ročně (190 dní)	68 780
1 školní mikrobuse	18 797
950 litrů benzínu (20 km denně při spotřebě 25 l/100 km)	1 357
Působení psychologa	1 124
3x školení na zvyšování kvality učitelů	Zajistí Njovu, mzda formou odměn (270 eur)
Celkem	138 573

Zdroj Vlastní návrhCelkové náklady na materiál a služby činí **1 315 831 eur**.

9. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zhodnotit vzdělání v Zambii a vytvořit metodický manuál pro základní komunitní školu New Renato. V New Renato není dostatečně zajištěná kvalita vzdělání. Proto jsou v práci uvedena kritéria, která by měla základní komunitní škola New Renato splňovat k udržování základních standardů. Kritéria jsou doplněna náklady, které jsou potřeba na zajištění. Náklady jsou propočítány ze stránky materiálů a služeb a činí 1 315 831 eur. New Renato by mohlo získat finanční prostředky na základě předložené žádosti z Evropských fondů. Další finance by mohly být získány prostřednictvím charitativních sbírek, adopcí na dálku, ... New Renato již spolupracuje s Njovu, Mendelovou univerzitou, USAID a dalšími. Vzdělání je důležité k uspokojivému a obohacujícímu životu a společně s rozvojem dovedností hraje klíčovou roli k vymýcení chudoby.

O nedostatečném vzdělání v Zambii svědčí i to, že ze 14,5 milionů obyvatel je zhruba 7 milionů ve věku 0–14 let a z toho je pouze 2,5 milionů dětí s ukončeným základním vzděláním. Na střední školu pokračuje jenom 400 000 studentů. Celková míra gramotnosti je cca 61 %. Díky tomu, že děti dokončí pouze základní školu a migrují za prací do měst, vznikají ve městě slumy, rozvíjí se kriminalita.

Komunitní školy jsou vybudovány převážně pro chudší a zranitelnější děti (ohrožené děti a sirotky). Školy navštěvuje hodně sirotků, kteří nemají rodičovskou podporu. Problémem je, že většina žáků nechodí do školy pravidelně. Když do školy přijdou, obvykle mají velký hlad a špatně se proto soustředí na výuku. Ne zcela efektivní se jeví kvantitativní rozšiřování míst pro žáky, důležitější je dohlížet na zvyšování kvality studia žáků. Mnoho dětí, ačkoliv absolvují základní školu, pořád neumí číst ani psát.

Podle Všeobecné deklarace lidských práv má každý právo na vzdělání: *„Vzdělání necht' je bezplatné, alespoň v počátečních a základních stupních. Základní vzdělání je povinné. Technické a odborné vzdělání budiž všeobecně přístupné a rovněž vyšší vzdělání má být stejně přístupné všem podle schopností.“* (OSN)

10. Diskuse

Z provedeného průzkumu je patrné, že základní komunitní škola New Renato potřebuje určitá doporučení, aby byla schopná zajistit kvalitní vzdělání pro své žáky. Při vytváření metodického manuálu bylo vycházeno ze znalostí a zkušeností v komunitě. Velkým problémem je, že děti mnohdy nedokáží dokončit základní školu. Mezi hlavní důvody patří to, že se stanou sirotky, onemocní nebo nemají dostatek finančních prostředků.

Další překážkou v Zambii je čas. Čas pro místní obyvatele nehraje žádnou roli. Souvisí s tím nedochvilnost v docházce do školy jak ze stran učitelů, tak ze strany žáků. Problémem je i dodržování časového rámce u projektů.

Pro získání kvalitního vzdělávání je důležité zdraví žáků. Špatný přístup spočívá i v tom, že většina rodin upřednostňuje vzdělávání chlapců před dívkami. Velkou část vzdělaného obyvatelstva tvoří převážně obyvatelé měst, protože mají lepší přístup ke kvalitnějšímu vzdělání.

Standardizované dotazníky stěžovala komunikace, protože ne všechny děti umí anglicky. Další překážkou bylo pochopení odlišných kultur a možného zkreslení odpovědí v dotaznících. Nejvíce obohacující byla konverzace vedená s ředitelem komunitní základní školy New Renato, panem Bornfacem Mamfundou, díky kterému byly získány cenné informace o počtu žáků v jeho škole, ale i blízkých školách a mateřských školách v oblasti Kashitu.

Úspěšným krokem je zapojení školy do různých projektů a spolupráce s obecně prospěšnou neziskovou organizací New Renato Community Society. Realizované projekty se týkaly výstavby studně na pitnou vodu, rozšíření školy, plánované výstavby domků pro učitele a plánované výstavby střední školy.

Ve vytvořené metodice pro hodnocení kvality bylo čerpáno z legislativních norem pro Zambii. Například velikost tříd působí zbytečně velikým dojmem, pokud by třídu navštěvovalo pouze 30 žáků. Metodika je vytvořena především ze subjektivního pohledu, který byl získán stáží v Zambii. Největší potenciál je spatřován v zavedení povinné praxe v zemědělství, kde děti získají cenné informace o obhospodařování půdy a trvale udržitelném rozvoji.

Vzdělání je klíčem k rozvoji a měli bychom pomoci k jeho rozšiřování a zlepšování jeho podmínek.

11. Summary

The main aim of this bachelor's thesis is to analyze conditions of education in Zambia. In this thesis are shown indicators affecting the state of Zambia's education. I have focused on education in Zambia and especially functioning of community primary school New Renato, in Kashitu. New Renato is involved in many projects and is supported by NRCS program.

Education affects the lives of local people. The aim was evaluate education in Zambia and developed a methodology for assessing the quality of schools. This is also reflects in SWOT analysis.

I did questionnaire with students from New Renato and with headmaster. They provided me a lot of information about functioning school. According to this information were allowed to make methodology for evaluating the quality of community primary school in New Renato.

There is a lack of education according to the fact that population in Zambia is 14,5 million and 7 million of them are in age 0-14 and just 2,5 million of children are completed primary education. And also urban residents have higher education then rural residents. Education is the key to development and we should improve it. Education is also the most important key in the eradication of poverty and is important for satisfactory and enriching lives.

12. Bibliografie

- ACNS [online]. 2014 [cit. 2014-10-30]. Dostupné z: <http://goo.gl/sLSLXc>
- Afrika [online]. 2014 [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: <http://goo.gl/iOjtaC>
- Bank, W. *Accelerating Catch-up: Tertiary Education for Growth in Sub-Saharan Africa*. World bank pubn, 2009. ISBN 978-0-8213-7738-3.
- Baker, C., Jones, S. P. *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education*. Multilingual Matters, 1998. ISBN 1853593621.
- Beyani, Ch. M., Mukuka-Luombe, A. *Advancement of Children's Rights and the Education Budget in Zambia: 2001-2006*. Zambia Civic Education Association, 2008.
- Bulvová, J. *Finanční gramotnost ve školním vzdělávacím programu základní školy: závěrečná práce*. Ivančice, 2010.
- Burger, R. *School Effectiveness in Zambia: The Origins of Differences between Rural and Urban Outcomes*. Development Southern Africa, 2011.
- Central Statistical Office. 2010 Census of Population and Housing: Population Summary Report [online]. 2011 [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: <http://goo.gl/mQObIv>
- CIA Factbook [online]. 2014 [cit. 2014-10-10]. Dostupné z: <http://goo.gl/9Xfxza>
- Česká národní banka [online]. 2014 [cit. 2014-11-26]. Dostupné z: <http://goo.gl/DZvt3H>
- Das, J. et al. *Public and Private Funding of Basic Education in Zambia: Implications of Budgetary Allocations for Service Delivery*. World Bank, Human Development Sector, Africa Region, 2004.
- De Kemp, A. A. M. *Analysing the Effectiveness of Sector Support: Primary Education in Uganda and Zambia*. Institute of Development Studies, 2008.
- De Kemp, A. A. M., Elbers, Ch., Beleidsevaluatie & Gunning, J. W. *Primary Education in Zambia*. Ministry of Foreign Affairs, 2008. ISBN 978-90-5328-360-8.
- Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0139-7.
- FAO. Nutrition country profile: The Republic of Zambia [online]. 2009 [cit. 2014-10-31]. Dostupné z: <http://goo.gl/gIK3Ba>

- Fuller, B. *Raising School Quality in Developing Countries: What Investments Boost Learning?* Washington, D. C.: World Bank Publications, 1986. ISBN 0821308467.
- Hames, M., Koen, K., Handley, P. *Beyond Inequalities 2005. Women in South Africa.* UWC, UW, SARDC, 2007. ISBN 1-77910-027-2.
- Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace.* Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- Kaneneka, P. *Assessment of the benefits of early childhood care, development and education provided by non-governmental organisations in rural areas: A case study of Chibombo district in central province of Zambia: disertační práce.* Lusaka: University of Zambia, 2013.
- Kelly, M. *Education in declining economy, The Case of Zambia: 1975-1085.* Washington, D.C., 1991. ISBN-0-8213-1776-8.
- Kelly, M. *The origins of development of education in Zambia: from pre-colonial times to 1996.* Image Publishers, 1999.
- Linehan, S. *Language of instruction and the quality of basic education in Zambia.* UNESCO, 2004.
- Ministry of Education. Education Statistics Bulletin [online]. 2007 [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: <http://goo.gl/y9l9fM>
- Nations, U., & UNICEF. *The State of the World's Children 2012: Children in an Urban World.* United Nations Children's Fund, The (UNICEF), 2012. ISBN: 978-92-806-4597-2.
- Njovu [online]. 2014 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: <http://goo.gl/hZZDLB>
- Nkamba, M., Machingaidze, T., Kanyika, J., Pfukani, P., Shumba, S. *The quality of education: some policy suggestions based on a survey of schools: Zambia: an interim report.* International Institute for Educational Planning, 1998.
- OSN [online]. 2005 [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <http://goo.gl/wj1wCC>
- Přátelé New Renato Community [online]. 2013 [cit. 2014-10-10]. Dostupné z: <http://goo.gl/RdJzMn>
- Sachs, J. *The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time.* New York, Penguin Press, 2005. ISBN 1-59420-045-9.

Sutterby, J. A. *Early Education in a Global Context*. Emerald Group Publishing, 2012.
ISBN 9781781900741

The Sambilia Partnership [online]. 2010 [cit. 2014-10-13]. Dostupné z:
<http://goo.gl/O9d8iO>

Todaro, M. P., & Smith, S. C. *Economic Development*. Addison-Wesley, 2009. ISBN
978-0-13-801388-2.

UNICEF Early Childhood Development [online]. 2007 [cit. 2014-10-31]. Dostupné z:
<http://goo.gl/DCj0ZC>

UNICEF Child Friendly Schools [online]. 2009 [cit. 2014-11-11]. Dostupné z:
<http://goo.gl/1nVKjN>

Zambia Open Community School [online]. 2014 [cit. 2014-10-12]. Dostupné z:
<http://goo.gl/LQXAuI>

Základní škola Antonína Sochora [online]. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z:
<http://goo.gl/mih42v>

Základní škola Chomutov [online]. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z:
<http://goo.gl/eZ84qn>

Základní škola Dubí 1 [online]. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z:
<http://goo.gl/5eLAlA>

Přílohy

Obr. 1 Třída v New Renato

Zdroj Ing. Pavel Kolman, Ph. D.

Obr. 2 Hlavní budova NGO New Renato

Zdroj Mgr. et Mgr. Miroslav Horák, Ph. D.

Obr. 3 Setkání s panem Bornfacem Mamfundou (vpravo), nalevo: Dr. Samuel Darkwah

Zdroj Ing. Pavel Kolman, Ph. D.

Obr. 4 Setkání s žáky a učiteli New Renato

Zdroj Ing. Pavel Kolman, Ph. D.